

Nr 39.

Av herr **Petrén m. fl.**, om viss ändring av reglerna för röstsammanräkning vid proportionella val inom landsting, å kommunalstämma m. m.

Lagen den 6 juni 1930 om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. tillämpar icke för alla fall rangordningsregeln mellan namn, som äro uppförda å en och samma valseedel. Lagens bestämmelser gå tillbaka till en stadga av 1913, vilken stod i överensstämmelse med de övriga bestämmelser om proportionellt valsätt som då gällde. Åren 1921 och 1922 ändrades flertalet regler rörande proportionellt valsätt för att genomföra rangordningsregeln i fall, då den dittills icke tillämpats, men 1913 års stadga blev därvid icke föremål för ändring. Man ansåg tillräckliga skäl icke förefinnas att införa de nya reglerna vid val inom landsting, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige (se konstitutionsutskottets utlåtande 1921: 49 s. 24—25).

Vid ett val 1949 inom Västmanlands läns landsting ha emellertid bristfälligheterna hos den gamla metoden framträtt mycket hjärt. De gällande reglerna för val inom landstinget ha åstadkommit, att man nödgats anställa lottning mellan tolv olika personer. Vi anse därför att reglerna i den förevarande lagen av 1930 böra ändras till överensstämmelse med andra stadganden om proportionella val. På grund av valsystemets tekniskt svårbehandlade natur torde emellertid ändring böra ske först efter det frågan varit föremål för utredning genom Kungl. Maj:ts försorg.

För frågans ytterligare belysning få vi bifoga en uppsats av Harald Wallin i Statsvetenskaplig Tidskrift 1949.

Med stöd av vad nu angivits få vid hemställa,

att riksdagen ville hemställa hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag i ändamål att bringa stadgandena i lagen den 6 juni 1930 om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. till överensstämmelse med de regler om proportionellt valsätt, som finnas i andra lagar.

Stockholm den 19 januari 1950.

Folke Petré.

Iwar Anderson.

Hugo Oswald.

Åke Holmbäck.

David Norman.

Erik von Heland.

Bilaga.

Särtryck ur Statsvetenskaplig Tidskrift, häfte 5, 1949.

Valet av förvaltningsutskott i Västmanlands läns landsting. Några valtek-niska funderingar.

Det i okt. 1949 förrättade valet av förvaltningsutskott i Västmanlands läns landsting har väckt åtskillig uppmärksamhet i vida kretsar. Från visst håll ville man utesluta landstingets och förvaltningsutskottets mångårige ordförande, och trots att sannolikt det stora flertalet av landstingets ledamöter önskade honom omvald, var det endast genom en ren slump vid lottdragning, som han blev placerad. Om av någon anledning valet skulle upphävas och ny lottning äga rum, är det ingalunda säkert, att lotten skulle gynna honom.

Vid valet av 9 ledamöter i förvaltningsutskottet avgåvos 39 röster, därav 24 med socialdemokraternas partibeteckning »Arbetspartiet» och 15 av de borgerliga under partibeteckningen »Samlingslistan». Socialdemokraterna delade sig med 12 röster på två olika valsedeltyper, av vilka den ena, här kallad A-listan, upptog 6 namn med landstingets ordförande herr L. som första namn. Den andra, B-listan, hade 6 andra namn. Vid sammanräkningen tilldelades arbetspartiet 6 platser och samlingslistan 3 platser.

Enligt en av den proportionella valmetodens huvudprinciper skola platserna inom partierna utses enligt den s. k. rangordningen, som innebär att namnen skola uttagas i den ordning de förekomma på flesta valsedlarna. Då emellertid i förevarande fall de olika valsedlarna och således även de olika namnen på dessa fingo lika många röster måste enligt bestämmelse i lag den 6 juni 1930 om proportionellt valsätt vid val inom landsting m. m. skiljas genom lottning. Önskvärt hade i detta fall varit, att lottdragning ägt rum först mellan de båda listornas första namn, sedan mellan de båda andra namnen och sist mellan de båda tredje namnen, varvid de tre första namnen på vardera listan blivit valda. Då någon föreskrift i sådan riktning icke finns i nyss nämnda lag, hade man i första omgången att lotta mellan arbetspartiets alla 12 namn för att besätta partiets första plats. Om lotten föll på ett namn från A-listan, blev utan vidare ett namn från B-listan genom lottdragning mellan dess 6 namn partiets andra namn o. s. v. Enligt den här tillämpade metoden kunde det alltså hänt, att de tre sista namnen på vardera listan blivit valda, vilket måste betecknas som mindre tillfredsställande.

Om man på förhand vet, hur de olika ledamöterna inom en korporation ämna rösta, kan man genom vissa manipulationer nå säkrare resultat och åtminstone i viss mån vara oberoende av den oberäkneliga lottningen. Jag skall här genom nedanstående exempel visa, hur man kunde gått till väga.

1) Om en av A-listans anhängare skrivit endast L:s namn på sin valsedel, hade L. kommit in som nummer ett av A-listans kandidater.

2) Om A-gruppen på sina valsedlar upptagit endast de tre första namnen, hade dessa blivit valda. Hade av någon anledning någon av dessa tre icke varit valbar, skulle dock gruppen därigenom förlorat en plats till B-gruppen.

3) A-gruppen kunde vid valet ha gått fram med egen partibeteckning. Den skulle då med sina 12 röster fått in 3 av sina kandidater enligt rangordningen, d. v. s. valsedelns 3 första namn. Om blott en av gruppens medlemmar i sista stund gått över till B-listan, skulle de borgerliga vunnit ett mandat på A-gruppens bekostnad.

4) Om en av de borgerliga röstat på A-listan med socialdemokraternas partibeteckning, hade de borgerliga likväl kunnat besätta 3 platser, men A-listans första namn hade då utan lottning kommit in som arbetarpartiets första namn.

5) De borgerliga och A-gruppens medlemmar kunde använt samma partibeteckning och samma valsedlar med dessa gruppens namn omväxlande på valsedlarna. I så fall hade de tre första namnen från vardera gruppen blivit valda.

Oaktat man sålunda genom vissa överenskommelser före valet i viss mån kan förhindra lottdragning, så innebära de nämnda förfaringssätten vissa risker. För att de med fördel skola kunna användas fordras, att vederbörande ledning i god tid har reda på hur många anhängare den vid valet kan räkna med samt att valdisciplinen är god. Då så icke alltid är fallet och då det måste anses önskvärt, att valordningen är sådan, att valmännen i möjligaste mån få de personer valda, som de helst önska, synes lagen om proportionellt valsätt vid val inom landsting m. m. böra kompletteras i sådan riktning, att lottning endast i undantagsfall skall behöva förekomma. Sådan behöver nu tillgripas icke endast när två grupper inom samma parti äro jämnstarka, utan även om t. ex. en grupp är dubbelt eller tre gånger så stor som en annan eller om ena gruppens rösttal är lika stort som eller dubbelt så stort som summan av två andra gruppens rösttal.

Det är givetvis mycket svårt att få en tillfredsställande lösning på denna fråga. Ett sätt vore att i vallagen införa ungefär samma föreskrifter som i 81 § av lag den 26 november 1920 om val till riksdagen i nu gällande lydelse. Dessa överensstämma i det hela med motsvarande föreskrifter i kommunala vallagen den 6 juni 1930.

Då emellertid reglerna för rösternas sammanräknande i nyssnämnda författningar av många torde anses väl omständliga och invecklade, kunde frågan möjligen lösas på så sätt, att vid lika rösttal skall det namn främst komma i fråga, som av de ännu icke placerade namnen står först på största antalet valsedlar, varvid man skall räkna med det reducerade röstvärdet för de valsedlar, som deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Stå två eller flera namn först på lika antal valsedlar måste lottning äga rum.

Som exempel på hur en dylik regel skulle verka må följande fall anföras. Inom ett parti med 48 röster, som har att tillsätta 4 platser, avgivas 36 valsedlar med namnen A, B, C och D samt 12 valsedlar med namnen E och F i nu nämnd ordning. A och B placeras som första och andra namn enligt rangordningsregeln. Efter reduktion av första gruppens röstvärde till $\frac{1}{3}$ av 36) ha vid nästa sammanräkning C, D, E och F vardera 12 röster, varför lottning bör företagas mellan C och E, vilka stå först på lika många reducerade valsedlar. Vinner C, blir E fjärde namn och tvärtom.

Mera invecklat blir det, om flera olika typer förekomma såsom i följande exempel.

Antal röster	24	12	6	4	2
	A	A	E	F	G
	B	B	F	G	E
	C	D	G	E	F
	D	C			

Även nu komma A och B in som första och andra namn enligt rangordningsregeln. Vid nästa sammanräkning blir röstvärdet för de olika grupperna resp. 8, 4, 6, 4 och 2. Alla fem kvarstående namn ha vardera 12 röster. Då emellertid C efter vederbörlig reduktion står först på 8 valsedlar, blir C tredje namn. Vid sista sammanräkningen blir röstvärdet för de olika grupperna resp. 6, 3, 6, 4 och 2. D får 9 röster samt var och en av E, F och G 12 röster. Valet skall alltså stå mellan de tre sistnämnda, och eftersom E står främst på största antalet ifrågakommande reducerade valsedlar, kommer han in som fjärde namn. Valda bli A, B, C och E.

Om den anförda sammanräkningsregeln tillämpats vid valet i Västmanlands läns landsting, skulle de tre första namnen på var och en av arbetarpartiets listor blivit valda. Lottning hade endast behövt företagas för att avgöra vilken av listorna, som skulle besätta partiets första, tredje och femte plats.

Harald Wallin.
